

DIACHRONIC AND SYNCHRONIC ASPECTS IN CURRENT MARINE TERMINOLOGY (WITH EXAMPLES FROM RUSSIAN, ENGLISH AND ROMANIAN LANGUAGES)

Teodora Boboc

Lecturer, PhD, University of Bucharest

Abstract: The given article is but a brief analysis of some essential aspects related to the current maritime language, starting from the concept of 'term' and then investigating the association of various terms that belong to maritime sphere in specific combinations of words, phrases and phraseological expressions, relevant both scientifically and linguistically. The semantic relationships between the various components of the current maritime language are also mentioned and illustrated resorting to three languages (Russian, English and Romanian). Some translation methods are brought forth, in an attempt to minimize the inevitable losses and gaps that occur when translating various notions from SL to TL, even in dealing with a seemingly less flexible linguistic register, such as the technical one.

Keywords: maritime terminology, phraseology, semantic relations, equivalence, specialized translation

Justificat ca inițiativă prin propensiunea subiectivă pentru mare și tot ceea ce înseamnă ea (de la aspectul pur recreativ și până la cel profesional), articolul de față reprezintă un studiu concis asupra anumitor elemente din terminologia maritimă actuală, abordată nu numai în limba maternă, în cadrul instituțiilor de profil, ci constituind un reper important și în studiul limbilor străine, atunci când se au în vedere limbajele specializate aferente diverselor domenii (medical, juridic, economic, militar etc.). La baza lexicului specializat stă un cumul de termeni specifici, al căror ansamblu și modalitate de îmbinare / funcționare determină și conturează, alături de aplicarea lor concretă, geneza unei întregi sfere de activitate.

În accepțiunea lingviștilor din variate spații culturale, **termenul** este definit drept „unitate lingvistică, denumind în mod convențional o noțiune dintr-un anumit domeniu de cunoaștere” (Chiș, 2001, p. 15), „cuvânt din fondul lexical al unei limbi cu un sens lexical determinat, având un caracter specializat, folosit cu funcția lui principală, într-un sistem terminologic oarecare” (Bidu-Vrânceanu, 1997, p. 506), „element lexical special, care apare în cadrul unei anumite discipline” (Richards, Schmidt, 2010, p. 591), „cuvânt sau îmbinare de cuvinte, aparținând unei anumite sfere de activitate, care denotă un concept special al domeniului respectiv și care se definește în corelație cu acesta” (Șutak, 2015, p. 14).

Procesul de emergență a termenilor are loc în patru etape succesive, și anume: existența unui obiect relevant – reflectarea acelui obiect în conștiința umană – apariția noțiunii aferente lui, ca abstracție științifică – reliefaarea termenului în cauză, ca rezultat al acestei abstracții. Pornind de la acest demers, **terminologia** în sine se conturează ca „sistem de termeni, aflat în reciprocitate cu ansamblul de noțiuni al unei sfere științifice oarecare” (Lotte, 1970, p. 4), ca „disciplină relativ tânără, a cărei rațiune este aceea de a denumi

conceptele și noțiunile proprii diverselor domenii specializate, având o amplă aplicare în sectorul traducerii” (Bowker, 2011, p. 287) ori „știință care se ocupă de selectarea, descrierea, procesarea și prezentarea, în una sau mai multe limbi, a termenilor specifici unui domeniu specializat, cu scopul de a realiza comunicarea profesională și transferul de cunoștințe între specialiști” (Lungu-Badea, 2012, p. 140).

Comparativ cu simplul cuvânt, care poate avea sens contextual, termenul este legat în primul rând de domeniul căruia aparține, și nu de contextul în care ajunge să fie utilizat (Apud Reformațki, 1961). De fapt, **termenul** chiar se deosebește semnificativ de ceea ce numim **cuvânt** în mod curent, întrucât el „nu trebuie să aibă coloratură emoțională, nu posedă sens lexical, ci are un caracter sistematic și o dependență internă strictă a unităților în cadrul terminologiei, are o semantică specială și o tendință pronunțată spre monosemie – o noțiune, un semn lingvistic special, iar rolul său este acela de a defini noțiunea” (Nistor, 2005, p. 95).

În plus, prin contrast cu lexicul comun, „limbajele de specialitate nu au o întrebuințare generală, ci sunt înțelese numai de cei care activează într-un anumit domeniu, deoarece ele nu aparțin limbii comune, ci unor subsisteme ale limbii” (Superanskaia, 1976, p. 76), fapt care indică opoziția dintre două fațete ale limbii – Limba pentru Uz General / LGU (cunoscută în studiile de specialitate din spațiul anglofon ca Language for General Purpose / LGP), ce desemnează „limba vorbită și scrisă, utilizată de oamenii de rând, în situații cotidiene”¹ (Bowker & Pearson, 2002, p. 25) și Limba pentru Uz Specializat / LUS (cunoscută în studiile de specialitate din spațiul anglofon ca Language for Special Purpose / LSP), care este „legată direct de terminologia folosită în comunicarea între experți” (Ibidem, p. 26) și care încorporează trei direcții distincte: comunicarea între experți din același domeniu, comunicarea între experți din domenii diferite, dar înrudite și comunicarea între experți și nespecialiști, întâlnită de pildă în procesul de predare – învățare. (Apud Cabré, 1999). Spre deosebire de LUG, în cadrul căreia valențele combinatorii ale cuvintelor variază destul de mult, în LUS sintagmele existente nu sunt, de regulă, flexibile. Să luăm ca exemplu cuvintele „nod” (eng. *knot* / rus. *узел*) și „diamant” (eng. *diamond* / rus. *бриллиант*), care, utilizate separat, apar în multiple contexte și cu diferite sensuri, în timp ce odată juxtapuse ele desemnează, în sintagma „nod de diamant” (eng. *diamond knot* / rus. *бриллиантовый узел*), un anume tip de **nod marinăresc**, care se execută în mai multe variante (cubic, semirotond, la două capete sau dublu) și care este folosit la capătul unei parâme pentru șnururi ori limbi de clopot. Inclusiv această ultimă sintagmă – *limbă de clopot* – face parte ea însăși din aceeași categorie. Există, însă, multe situații în care îmbinări de cuvinte ce provin din lexicul comun (deci din LUG) intră în lexicul marinăresc (integrat LSP), caz în care are loc un proces de **terminologizare**, de exemplu: *arbore mare / mic* (eng. *main- / fore-mast*, rus. *гроз- / фок-мачта*), *gât de lebădă* (eng. *goose-neck*, rus. *S-образное колено*), *gheară de pisică* (eng. *grappling hook*, rus. *абордажная кошка*), *labă de găscă* (eng. *crow's-foot*, rus. *гусиные лапы / проволочные силки*) etc.

Reversul acestui demers lingvistic este **determinologizarea**, adică „trecerea sensului modificat al termenilor și sintagmelor din LSP în limbajul comun și / sau în sfera altor limbaje de actualitate” (Scarlat-Vișan, 2019, p. 18), proces care „are loc ca urmare a metaforizării și metonimiei, întrucât, pătrunzând în limbajul curent, expresiile marinărești capătă noi conotații și își îmbogățesc expresivitatea” (Bondarenko, 2003, p. 100), așa cum s-a întâmplat, spre exemplu, cu următoarele expresii: *a agita / tulbura apele* (eng. *to rock the boat*, rus. *раскачивать лодку*), *a face valuri* (eng. *to make waves*, rus. *звать волну*),

¹ Belinda Maia, conferențiar la Universitatea din Porto, Portugalia, remarcă, totuși, caracterul relativ al noțiunilor de „om de rând” și, respectiv, „situații cotidiene”, subliniind dificultatea de a formula, în atare condiții, o definiție exactă și corectă a LUG (vezi Maia, Belinda, *Ontology, Ontologies, General Language and Specialised Languages*, 2003).

Căpitanul părăsește nava ultimul (engl. *The captain goes down with the ship* / rus. *Kanuman покидает корабль последним*), *la bord* (eng. *on board*, rus. *на борту/на борту*²), *până la fund!* (engl. *bottoms up*, rus. *ней до дна!*) și nu numai. Iar uneori, ca urmare a determinologizării, se produce și o extensie de sens – expresia *by and large* (rus. *в общем и целом*) însemna inițial că un vas construit și manevrat corespunzător este capabil să navigheze atât prin vânt, cât și purtat de acesta, iar cu timpul a ajuns să fie asociată ca sens ideii de *în linii mari, în general*.

În ceea ce privește coordonatele specifice LUS (Vișan, 2016, p. 181), printre acestea se numără:

- precizia și claritatea termenilor care alcătuiesc lexicul de bază al domeniului respectiv;

- ortografia, pronunția și regulile gramaticale comune ale LUG și LUS (de exemplu, rusa pentru uz specializat are aceleași norme cu rusa pentru uz general, diferențele nu apar între domeniile la care se face trimitere, ci între limbile analizate – rusă, engleză și română);

- construcțiile cu substantive la cazul nominativ, cu forme verbale de infinitiv și / sau cu diateza pasivă;

- substantivizarea verbelor (forme ale infinitivului lung): *a acosta* – *acostare* (eng. *to moor* – *mooring*, rus. *швартовать / пришвартовать*³ – *швартовка*), *a pluti* – *plutire* (eng. *to float* – *floating*, rus. *плавать / плыть*⁴ – *плавание*), *a sabla* – *sablare* (eng. *to sand* – *sanding*, rus. *протирать / протереть* – *протираение*);

- utilizarea abrevierilor: *Codul IMDG* – *Codul maritim internațional pentru mărfuri periculoase* (eng. *IMDG* – *International Maritime Dangerous Goods Code*, rus. *МК МПОГ – Международный кодекс морской перевозки опасных грузов*), *ENI* – *Numărul european unic de identificare a navei* (eng. *ENI number* – *European Vessel Identification Number*, rus. *ЕИИ – Единый европейский идентификационный номер судна*), *OMI* – *Organizația Maritimă Internațională*⁵ (eng. *IMO* – *International Maritime Organization*, rus. *ИМО* [s-a păstrat abrevierea din limba engleză] – *Международная морская организация*) etc.;

- prezența conjuncțiilor care exprimă opoziția (adversative), au rol explicativ sau marchează o concluzie: *astfel încât* (eng. *so as to*, rus. *с тем чтобы*), *dacă* (eng. *if*, rus. *если*), *dar* (eng. *but*, rus. *но*), *deoarece* (eng. *because*, rus. *поскольку*).

În ceea ce privește limba engleză din domeniul maritim (și, alături de ea, limbile rusă și română, raportate la același domeniu), aceasta se caracterizează prin „*gramatica și sintaxa concise, prin stilul formal, impersonal și prin preponderența substantivelor ori a grupurilor nominale în extenso*” (Foster, Sutherland, 2014, p. 2), iar din punct de vedere lexical conține un volum destul de mare de cuvinte provenind din LUG, al căror sens s-a adaptat realităților

² Diferența în desinență este dictată de gramatica limbii ruse, al cărei sistem prevede, între cele șase cazuri pe care le conține, *Acuzativul* (*на борту*) – indicând ținta deplasării – și *Prepoziționalul* (*на борту*) – indicând locul în care se află cineva / ceva.

³ Sunt două forme verbale ce corespund perechii aspectuale imperfectiv – perfectiv (vezi mențiunea noastră referitoare la aspectul verbal, din articolul *Specific features of anglicisms in contemporary Russian mass-media*, publicat în *Journal of Romanian Literary Studies*, Issue no. 22 / 2020).

⁴ Sunt două forme verbale ce corespund perechilor de verbe de mișcare neprefixate – pluridirecționale și unidirecționale, unde se are în vedere modul și direcția deplasării – dacă este deplasare în multiple direcții sau dus-întors, se folosește verbul pluridirecțional, iar dacă deplasarea are loc într-o singură direcție, cu o țintă clar determinată, se folosește verbul unidirecțional.

⁵ *Organizația Maritimă Internațională (OMI)* – agenție specializată a Organizației Națiunilor Unite, având sediul la Londra și fiind fondată în anul 1948, în scopul facilitării cooperării din domeniul navigației maritime internaționale, al asigurării securității maritime, prevenirii poluării mărilor și oceanelor și al elaborării convențiilor internaționale privind navigația maritimă în ansamblul ei. Limbile oficiale din cadrul OMI sunt araba, chineza, engleza, franceza, rusa și spaniola (limbi în care sunt redactate broșuri cu privire la originea și activitatea acestei organizații, materiale disponibile în format pdf, pe site-ul său <http://www.imo.org/en/About/Pages/Default.aspx>).

existente în sfera maritimă, prin fenomenele de polisemie și omonimie⁶ ori chiar prin procedeele de compunere. (Apud Reguzzoni, 2012).

O a treia latură, corelată cu cele menționate anterior, dar care nu se află în opoziție, ci în relație de parataxă cu ele, este cea de Limbă Controlată / LC (Controlled Language / CL), obținută prin „restrângerea lexicului și a regulilor gramaticale proprii unei limbi, în vederea reducerii complexității sale și a eliminării ambiguității, având ca scop simplificarea și facilitarea comunicării în condiții de siguranță” (Quah, 2006, p. 48).

Ghidul Standard de Comunicare Maritimă, implementat de Organizația Maritimă Internațională în anul 2001, a fost redactat ținând cont de un set de reguli stricte, menite să se conformeze obiectivului facilitării comunicării între interlocutori de culturi diferite, precum și pentru a înlesni procesul de traducere a materialelor de profil, norme printre care se numără: evitarea cuvintelor *a / an (un / o)* – care în rusă lipsesc, întrucât în această limbă nu există articol, nici hotărât, nici nehotărât –, a formelor de la modul indicativ, timpul prezent ale verbului „a fi” – *is / are (este / sunt)*, care, din nou, nu figurează în gramatica limbii ruse, evitarea sinonimelor⁷, formularea de răspunsuri complete la întrebări de tipul *yes / no (da / nu)*, formularea unei singure fraze per eveniment⁸. De asemenea, este riguros reglementat și formatul mesajelor, care trebuie să adopte următoarea structură: *Question / Вопрос / Întrebare – Over / Приём / Recepție – Answer / Ответ / Răspuns – Out / Конец связи / Terminat*. Elementele constituente ale acestei structuri se divid, la rândul lor, în două subcategorii, după cum urmează: markeri ai mesajului (*Instruction / Инструкция / Instrucțiune; Advice / Рекомендация / Recomandare; Warning / Предупреждение / Avertisment; Information / Информация / Informație; Question / Вопрос / Întrebare; Answer / Ответ / Răspuns; Request / Запрос / Solicitare; Intention / Намерение / Intenție*) și cuvinte elementare sau de bază (*Over / Приём / Recepție; Out / Конец связи / Terminat; Understood / Всё понял / Am înțeles (ori Recepționat); Stand By / Жду / Așteaptă; Positive / Согласие / Afirmativ; Negative / Отрицание / Negativ; Correction / Исправляю / Corecție; Say again / Повтори / Repetă; I repeat / Повторяю / Repet*).⁹

Dar, chiar și după o atare simplificare a limbajului întrebuintat, se constată faptul că unii termeni prevalează asupra altora din punct de vedere al frecvenței, iar un exemplu relevant în acest caz este cel al cuvintelor „*vas*” (eng. *vessel*, rus. *судно*) și „*navă*” (eng. *ship*, rus. *корабль*), dintre care *navă*, *vessel* și *судно* sunt utilizate cu precădere în LUS, în timp ce sinonimele lor *vas*, *ship* și *корабль* apar mai rar în LUS, bucurându-se de o întrebuintare pe scară largă în LUG¹⁰. O importanță deosebită o au aici și cele două modalități de descriere a conceptelor – prin conținutul lor fie *intern* (altfel spus, luând în considerare totalitatea caracteristicilor pe care le au), fie *extern* (adică având în vedere gama de obiecte la care fac referire conceptele în cauză) (Foster, Sutherland, op. cit., p. 43). De exemplu, prin *navă*

⁶ Aici considerăm că merită menționate și opiniile altor specialiști, conform cărora „*fenomene precum polisemia, sinonimia, expresivitatea, caracteristicile cuvintelor din limba comună și considerate calități ale lor, dacă sunt aplicate la ‘termen’, devin imperfecțiuni*” (Nistor, op. cit., p. 95).

⁷ Reiterând punctul de vedere enunțat mai sus, că sinonimia, aplicată domeniilor specializate (și, implicit, termenilor) devine, din atribut lingvistic pozitiv, o țară ce riscă să periclitizeze comunicarea, denaturând sensul mesajului ce se dorește a fi transmis.

⁸ Fapt ce reamintește de corespondența 1:1 – o noțiune, un semn lingvistic special (termen).

⁹ Pentru mai multe detalii legate de comunicarea radio în limbile rusă, engleză și română pot fi consultate inclusiv surse online, de tipul: <https://cruzworlds.ru/fans/index.php?m=print&t=287>, <https://echoline.com.ua/a175620-pravila-radioperegovorov-boevyh.html>, https://en.wikipedia.org/wiki/Morse_code_abbreviations, <http://www.overload.com.ro/ghid-pentru-comunicatiile-radio/>, <https://www.iron-sky.ro/reguli-radio>.

¹⁰ În mod similar se comportă termenii *vessel*, *craft* (navă / судно), *boat* și *ship* (barcă / лодка), dintre care primii doi apar în top 200 și, respectiv, top 500 cele mai folosite cuvinte din domeniul maritim, în timp ce ultimele două intră în top 100 (vezi Козловская, О.Г., *Когнитивные и структурно-семантические особенности морской терминологии*, Краснодар, 2005, p. 12).

înțelegem un „vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe (și sub) apă, în scopul efectuării transporturilor de mărfuri sau de oameni, executării unor lucrări tehnice etc.” (DEX, 2012, p. 691). Acest termen funcționează ca hiperonim pentru *crucișător* (eng. *cruiser*, rus. *крейсер*) – care este o navă de război, cu o greutate între 5.000 și 30.000 de tone, prevăzută cu cuirasă și dotată cu artilerie și rachete, *feribot* (eng. *ferry*, rus. *паром*) – navă proiectată special pentru transportul oamenilor sau al vehiculelor, *pescador* (eng. *fishing vessel*, rus. *рыболовное судно*) – navă cu instalații de pescuit, precum și de congelare, depozitare și preparare a peștelui sau pentru *velier* (eng. *sailing ship*, rus. *парусное судно*) – desemnând o navă propulsată exclusiv prin intermediul velelor.

Diferențierea numeroaselor tipuri de obiecte și denumirile specifice lor nu se limitează la nivelul mijloacelor de transport (deci cel al navelor în sine), ele se manifestă și în cadrul organizării cotidiene a activităților pe mare, elementele cu care sunt obișnuiți nespecialiștii distingându-se semnificativ de termenii uzitați în sfera maritimă. Astfel, atât în limba română, cât și în engleză și rusă, întâlnim variații de tipul:

- *bucătăria* (eng. *kitchen*, rus. *кухня*) unei nave, care presupune integrarea într-un spațiu restrâns a rezervelor de alimente și a aparatului necesare preparării lor (un fel de magazie + bucătărie), este denumită *cambuză* (eng. *caboose / galley*, rus. *камбуз*);

- *peretele* (eng. *wall*, rus. *стена*) navei, sau mai bine spus, zidul despărțitor dintre compartimentele de pe un vas maritim, se numește *perete etanș*¹¹ (eng. *bulkhead*, rus. *переборка*);

- *fereastră / geamul* (eng. *window*, rus. *окно*) navei se numește *hublou* (eng. *porthole*, rus. *иллюминатор*);

- *camera* (eng. *room*, rus. *комната*) destinată fiecăruia dintre membrii echipajului este, de fapt, o *cabină* (eng. *cabin*, rus. *каюта*) și însuși *personalul* (eng. *personnel*, rus. *персонал*) de la bordul navei este, de fapt, *echipajul* (eng. *crew*, rus. *экипаж*) acesteia;

- *patul* (eng. *bed*, rus. *кровать*) din cabină este denumit *cușetă* sau *hamac* (engl. *bunk*, rus. *койка*), iar

- *dulapul* (engl. *drawer*, rus. *шкаф*) se cheamă *cheson* (eng. *caisson*, rus. *кессон*).

Din punct de vedere structural, terminologia maritimă abundă în cuvinte nederivate (de tipul rom. *barcă* – eng. *boat* – rus. *лодка*, rom. *punte* – eng. *deck* – rus. *палуба*, rom. *timonă* – engl. *helm* – rus. *штурвал*), derivate cu anumite sufixe (rom. *apărătoare* – eng. *fender* – rus. *кранец*) sau rezultate în urma conversiunii (eng. *bearing* – atât forma de prezent continuu de la *to bear*, cât și substantiv – rom. *relevment* – rus. *пеленг*), cărora ulterior li s-au adăugat termeni formați prin contopire (cum ar fi *icebreaker* – rus. *ледокол* – rom. *spărgător de gheață*, eng. *battleship* – rus. *линкор* – rom. *cuirasat*, rus. *подлодка* – eng. *sub / submarine* – rom. *submarin / submersibil*).

La nivel morfologic, lexicul tipic pentru acest domeniu de activitate înglobează o varietate de părți de vorbire: **substantive** (rom. *cabină* [de comandă] – eng. *conning tower* – rus. [*боевая*] *рубка*, rom. *gabier* – eng. *topsail* – rus. *марсель*, rom. *navigator* – eng. *navigator* – rus. *мореплаватель*, rom. *cuter* – eng. *cutter* – rus. *катер*), **adjective** (rus. *мелководный* – eng. *shallow* – rom. *de mică adâncime*, rom. *stabil* – eng. *stable* – rus. *остойчивый*), **verbe** (rus. *бункероваться* – eng. *to refuel* – rom. *a realimenta* [cu combustibil], rus. *крейсировать* – eng. – *to sail / to cruise* – rom. *a naviga / a face curse*, rom. *a se înclina* – engl. *to list* – rus. *крениться*), **adverbe** (rom. *pe apă / la suprafață* – eng. *afloat* – rus. *на плаву*) și chiar **interjecții** (rus. *вира, майна, полундра*).

¹¹ Vezi REGULAMENTUL DELEGAT (UE) 2020/411 AL COMISIEI din 19 noiembrie 2019 de modificare a Directivei 2009/45/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind normele și standardele de siguranță pentru navele de pasageri în ceea ce privește cerințele de siguranță pentru navele de pasageri angajate în curse interne, disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0411&from=EN>.

În plan tematic, terminologia maritimă se împarte în mai multe categorii, pe baza a două criterii distincte:

1. După obiectele denumite, acești termeni pot indica (Minea, 2007, p. 370):

- diverse feluri de ambarcațiuni: rom. *cabotier* – eng. *coastal vessel / coaster* – rus. *каботажное судно*, rom. *iolă* – eng. *yawl* – rus. *иол*, rom. *navă-amiral* – eng. *flagship* – rus. *флагманский корабль*;

- diverse părți componente ale ambarcațiunilor: rom. *carlingă* – eng. *keelson* – rus. *кильсон*, rom. *dunetă* – eng. *quarterdeck* – rus. *шканцы*, rom. *teugă* – eng. *forecastle* – rus. *бак*;

- variate funcții și grade care pot fi deținute de membrii echipajului de la bordul navei: rom. *marinar* – eng. *sailor* – rus. *морьяк*, rom. *marangoz* – eng. *shipwright* – rus. *судномонтажник / корабельный плотник*, rom. *nostron / boțman* – eng. *boatswain / bosun* – rus. *боцман*;

- variate sisteme de propulsie: rom. *fungă* – eng. *halyard* – rus. *фал*, rom. *randă* – eng. *mainsail* – rus. *гром*, rom. *velastrai* – eng. *staysail* – rus. *стаксель*;

- aparatură auxiliară: rom. *busolă* – eng. *compass* – rus. *компас*, rom. *radar* – eng. *radar* – rus. *радар*.

2. După gradul lor de specializare (Vișan, 2016, p. 185), termenii de origine maritimă pot fi:

- termeni tehnici, proprii exclusiv sferei maritime: rom. *ambardee* – eng. *yaw* – rus. *рыскание*, rom. *a afreta* – eng. *to charter* – rus. *фрахтовать / зафрахтовать*, rom. *a fundarisi ancora* – eng. *to cast anchor* – rus. *кидать / кинуть якорь*;

- termeni care aparțin lexicului comun și care, odată intrați în terminologia maritimă, trec prin procesul de terminologizare: rom. *mură* – eng. *tack* – rus. *галс*, rom. *balene* – eng. *battens* – rus. *швы*;

De asemenea, merită menționat faptul că, dacă se are în vedere originea, o parte semnificativă a lexicului de sorginte maritimă constă în împrumuri din alte limbi. Fenomen similar determinologizării, **convenționalizarea** reprezintă „procesul treptat prin care un cuvânt pătrunde într-un spațiu comunicațional tot mai larg, ajungând să fie parte integrantă din spectrul lingvistic al tot mai multor persoane și care, grație adaptării sale fonetice, ortografice, gramaticale etc. cu timpul nici nu mai este perceput ca împrumut” (Georgescu, 2016, p. 175).

Din punct de vedere statistic, în vocabularul maritim din limba română împrumuturile provin:

- din franceză, în proporție de 60% (de exemplu: fr. *matelot* – rom. *matelot* – eng. *matey / shipmate* – rus. *матрос*, fr. *récif* – rom. *recif* – eng. *reef* – rus. *пуф*);

- din engleză, în proporție de 30% (de exemplu: eng. *bunker* – rom. *bunker* – rus. *бункер*, eng. *propeller* – rom. *propulsor* – rus. *пропеллер*);

- din italiană, în proporție de 2% (de exemplu: it. *regatta* – eng. *regatta* – rom. *regată* – rus. *[парусная] регата*);

- din turcă, în proporție de 0,2% (de exemplu: tur. *parampet* – rom. *parapet* – eng. *parapet* – rus. *парапет*) sau

- din alte limbi ori au etimologie necunoscută, în procentul rămas de 7,8% (Ibidem, p. 178).

În afara **împrumuturilor** propriu-zise (prin transliterare sau transcriere fonetică), în domeniul maritim mai apar și **pseudo-împrumuturi** (combinații de multiple cuvinte, care la rândul lor au rezonanța unui împrumut, dar sunt greu de recunoscut pentru un nativ, de exemplu: engl. *boatsman* – rom. *boțman* – rus. *боцман / лодочник*) sau **hibridi** (cuvinte compuse, care au în structura lor atât elemente din LS, cât și elemente din LT, cum sunt: rom. *navă RO-RO* – engl. *roll-on / roll-off [RORO or ro-ro] ship* – rus. *роллкер*, rom.

Convenția SOLAS – eng. *SOLAS Convention* – rus. *Конвенция СОЛАС*) și **calcuri** (de tipul: rom. *sector orb* – eng. *blind sector* – rus. *слепой сектор*, rom. *punct de stagnare* – engl. *stagnation point* – rus. *точка стагнации*).

În ceea ce privește unitățile frazeologice caracteristice domeniului maritim, merită menționat faptul că frazeologia de profil se situează „pe locul al doilea ca vechime, după expresiile de origine biblică, iar sfera de utilizare a ei este mult mai amplă decât cea a frazeologismelor cu altă etimologie. În plus, la fel ca termenii în sine, unele sintagme de specialitate au fost supuse unei determinologizări accentuate și nu mai sunt percepute ca elemente ale limbajului profesional, ci au fost deja integrate fondului frazeologic comun.” (Borisova, 2014, p. 189). Asemenea frazeologisme apar în lexicul marinăresc fie ca urmare a utilizării termenilor cu sens figurat (de exemplu rom. *a se lovi de uscat* [*a se împotmoli / a eșua*] – eng. *to go / run aground* – rus. *сесть на мель*, rus. *бросить якорь* – engl. *to cast off the anchor* – rom. *a arunca ancora*), fie prin înlocuirea, în cadrul expresiei frazeologice, a unuia dintre cuvintele din fondul lexical comun cu un termen marinăresc (de exemplu rom. *a bea ca o sugativă* – eng. *to drink like a fish* – rus. *заливать за гюйс* [*воротник*]) (Ahmedova, Erova, 2018, p. 172).

În mod analog termenilor simpli, idiomurile din lexicul maritim pot fi de mai multe feluri, și anume:

1. După tipul relației dintre componentele expresiei frazeologice (Kunin, 1987, p. 273) acestea se pot diviza în:

- unități frazeologice cu interdependență constantă (rom. *marinar cu scoici pe burtă* – eng. *an old salt* – rus. *морской волк*);

- unități frazeologice alternante (rom. *a merge contra / împotriva curentului* – eng. *to go / to row against stream / tide* – rus. *зрести / плыть против течения*)¹²;

- unități frazeologice fluctuante¹³ (rom. *a-și îndrepta pânzele în funcție de direcția vântului* – eng. *to trim the sails to the wind* – rus. *держат нос по ветру*);

- unități frazeologice alternant-fluctuante¹⁴ (eng. *with full / all one's steam on* – rus. *на всех парях / парусах* – rom. *cu toată viteza / puterea*).

2. După partea de vorbire echivalentă ca sens unității frazeologice, acestea pot fi:

- substantivale (rom. *furtună într-un pahar cu apă* – engl. UK. *storm in a teacup / US. tempest in a teapot* – rus. *буря в стакане воды*);

- adjectivale (eng. *of the first water* – rus. *чистой воды* – rom. *de primă clasă*);

- verbale (eng. *to be a good sailor* – rus. *хорошо переносят качку на море* – rom. *a nu suferi de rău de mare*);

- adverbiale (rom. *în largul mării* – eng. *on the high seas* – rus. *в открытом море*).

Conform statisticii realizate în articolele de specialitate, la acest nivel se constată faptul că „peste 50% dintre unitățile frazeologice au statutul de sintagme nominale, aproximativ 30% sunt expresii verbale sau adverbiale, iar restul de 20% – locuțiuni verbale” (Trucă-Țancu, 2019, p. 1258).

3. După specificul lor semantic (Scarlat-Vișan, op. cit., p. 21), expresiile frazeologice din sfera maritimă se împart în:

¹² Un aspect interesant la acest nivel este faptul că alternanța se produce între părți de vorbire diferite, în funcție de limba la care ne raportăm. În cazul frazeologismelor date aici ca exemplu în limbile rusă și engleză alternează verbul (*to go / to row*, *зрести / плыть*), dar în engleză poate alterna și substantivul (*stream / tide*), în timp ce în română alternează doar prepoziția (*împotriva / contra*).

¹³ Diferența dintre expresiile frazeologice *alternante* și cele *fluctuante* este dată de „compoziția” acestora, în sensul că alternarea presupune existența unor sinonime sau noțiuni apropiate ca sens, în timp ce fluctuațiile implică diferențe semnificative între cuvinte, fără a denatura ori altera sensul expresiei în sine, prin simpla variație a formei sale.

¹⁴ Din punct de vedere formal, acestea au atât structuri sinonime, cât și variante cu configurații diferite, dar același sens.

- expresii transparente sau semi-opace specifice domeniului maritim (rom. *a naviga în direcția în care bate vântul* – eng. *to sail close / near the wind* – rus. *идти круто к ветру*);

- expresii cu sens literal în limbajul maritim, dar sens figurat în limbajul comun (rom. *a fi ancorat cu o singură ancoră* – eng. *ride at single anchor* – rus. *стоять на одном якорю* [cu sensul de *a nu fi precaut*]);

- expresii cu sens atât literal, cât și figurativ în contextul maritim (eng. *bring down by the head*);

- expresii specifice limbajului maritim, dar care fac parte nu din sfera specializată, ci din limbajul cotidian al marinarilor (rom. *a intra în grădinița mare*).

Unele expresii frazeologice au pătruns în lexicul comun prin determinologizarea formei lor din lexicul maritim, fiind:

- împrumutate prin intermediul canalelor publice de comunicare (mass-media) și având caracter științific / livresc – categorie în care se încadrează sintagme de tipul rom. *aviz sanitar favorabil* – eng. *a clean Bill of Health* – rus. *чистое карантинное свидетельство*, rom. *cota maximă a apei* – eng. *high-water mark* – rus. *отметка уровня полной воды*;

- împrumutate prin viu grai direct de la marinari și având nuanțe stilistice cu caracter evaluativ: rom. *ancoră de rezervă* – eng. *a sheet anchor* – rus. *запасной якорь* (cu sensul de persoană / resursă la care se apelează în caz de forță majoră), eng. *to lie / rest on the oars* – rus. *суетить вёсла* – rom. *a se lăsa pe tânjală* (cu sensul de a sta degeaba, a nu face nimic).

Alte asemenea idiomuri au luat naștere ca urmare a metaforizării (de exemplu, rom. *semnal SOS* – eng. *distress signal* – rus. *сигнал бедствия*) sau prin metonimie (cum ar fi: eng. *in dry dock* – rus. *на мели* – rom. *pe drumuri*) (Bondarenko, op. cit., p. 99-101).

Referitor la traducerea materialelor din domeniul maritim, una dintre problemele esențiale „*este și va rămâne întotdeauna nu cea a traducerii libere sau literale, nici a abordării comunicative sau semantice, ci pur și simplu aceea de a reda limbajul maritim fără echivoc, structurile gramaticale lexicale și idiomatice limbajului în mod corespunzător*” (Scarlat-Vișan, op. cit., p. 28). Iar desfășurarea optimă a acestui proces este influențată negativ de factori intra- și extralingvistici deopotrivă. În acest sens, un aport semnificativ în planul complexității și gradului de dificultate al traducerilor din sfera maritimă îl comportă termenii polisemantici și necesitatea de a efectua o selecție adecvată la nivelul seriilor sinonimice existente.

Pe de o parte, în ceea ce privește **sinonimia**, un rol important îl joacă dubletele care se formează ca urmare a pătrunderii în limbă și a suprapunerii de sens a unui termen neaș, deja existent, cu unul împrumutat (rom. *tramontana* – eng. *tramontane* – rus. *трамонтана* – termen împrumutat din limba italiană, ce denumește curenții reci, care suflă violent dinspre Alpi spre Mediterana, fiind folosit și pentru a indica punctul cardinal corespondent – rom. *Nord* – eng. *North* – rus. *Север*).

Pe de altă parte, **polisemia** este întâlnită mai ales la nivelul substantivelor ce provin de la verbe – rom. *a merge / mers* – eng. *to course / course* – rus. *ходить / ход* – folosite atât pentru a desemna traseul, cât și viteza, atât pentru a indica procesul, cât și rezultatul, dar ea poate apărea și la alți termeni, cum este rom. *clepsidră* – eng. *hourglass* – rus. *склянки* (folosit în limba rusă atât cu trimitere la obiectul de măsurare a timpului, cât și la timpul în sine, pentru a arăta un interval egal cu o jumătate de oră).

Ținându-se cont de problemele care pot apărea în procesul de traducere, printre procedeele frecvent utilizate în redarea terminologiei maritime (Sîrbu, Vișan, 2019; Lungu-Badea, 2012) se numără:

- **traducerea literală** – sub forma tălmăcirii cuvânt cu cuvânt, deși în terminologia maritimă între limbile română, engleză și rusă rareori există o corespondență lexicogramaticală de 1:1, de exemplu: rom. *Denumirea va fi imprimată pe prova și pe pupa navei*.

– eng. *The name will be printed on the bow and the stern of the vessel.* – rus. *Имя будет напечатано на носу и корме судна.*

- **transliterare sau transcriere fonetică** – caz în care termenul în cauză este tradus fie prin reproducerea în LȚ a formei ortografice a termenului din LS, fie prin reproducerea structurii fonetice a acestuia, de exemplu: rom. *Anual în luna august se organizează o regată.* – eng. *An annual regatta is held in August.* – rus. *Ежегодная регата проводится в августе.* [termenul *regată* – *regatta* – *pezama* este redat prin transliterare, respectând cât mai fidel structura grafică a originalului, cu sau fără dublarea consoanei t].

- **calchiere** – fenomen lingvistic care constă în atribuirea de sensuri noi, după model străin, unor cuvinte existente în limbă ori în formarea unor cuvinte sau expresii noi prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte străine, de exemplu: rom. *De obicei, sectorul orb apare atunci când antena radar este situată direct lângă catarg.* – eng. *Typically, a blind sector occurs when the radar antenna is directly located next to the mast.* – rus. *Как правило, слепой сектор возникает при непосредственном расположении антенны радара рядом с мачтой.*

- **transpoziție** – adică prin restructurarea gramaticală a materialului din LS, conform normelor caracteristice LȚ, de exemplu: rom. – *În opinia comandantului, echipajul a fost îndreptățit să părăsească nava care se scufunda.* – eng. *The ship's captain thinks that the crew was right to abandon the sinking ship.* – rus. *Согласно капитану, экипаж поступил правильно, покинув тонущее судно.*

- **modulare** – procedeu care determină schimbarea unui punct de vedere sau a unei categorii de gândire, în raport cu formularea specifică LS, de exemplu: rom. *Căpitanul părăsește nava ultimul* – eng. *The captain goes down with the ship* – rus. *Капитан покидает корабль последним.* Spre deosebire de exemplul anterior, unde exprimarea este asemănătoare și presupune doar reorganizarea materialului gramatical, în exemplul de față în timp ce în română și rusă formularea permite căpitanului să părăsească, totuși, nava, chiar dacă ultimul, în limba engleză ea presupune că se scufundă (goes down) odată cu aceasta.

Examinând exemplele de mai sus, se observă un alt element important și anume acela că în traducere pot avea loc fie extensii, fie compresii de text, așadar avem de-a face cu o **adiție** de text, atunci când în traducerea din LS în LȚ se adaugă noi componente, cu scopul de a-l decodifica și clarifica în mod corespunzător sau cu o **reducere** de text, în cazul în care TS este restrâns, fie în temeiul unor corespondențe interlingvistice prestabilite, fie din rațiuni ce țin de o încadrare strictă în timp și spațiu. Acest fapt se poate verifica relativ ușor grație tehnologiei, prin analiza contrastivă a TS și TȚ și efectuarea unei statistici referitoare la numărul de cuvinte (sau de pagini, dacă materialul de tradus este amplu) din original și din traducerea rezultată.

În concluzie, putem afirma că, deși terminologia maritimă se afiliază din anumite puncte de vedere științelor exacte, înglobând o gamă largă de termeni tehnici, formule și grafice, ea reprezintă o provocare pentru traducător prin prisma diverselor fenomene lingvistice, care variază nu doar de la o limbă străină la alta, ci inclusiv în cadrul uneia și aceleiași limbi.

BIBLIOGRAPHY

În limba rusă:

Ахмедова, С.Р., Ёрова, С.Н., *Морская лексика в произведениях художественной литературы*, Учёные записки, № 1 (54) / 2018, с. 168-174

Бондаренко, И., *Морская фразеология в языке художественной литературы*, Балтийский филологический курьер, 2003, с. 98-105

Борисова, Е.Б., *Фразеологизация морских терминологических словосочетаний в английском языке*, Журнал Наука о человеке: гуманитарные исследования, 2014, с. 188-193

Дарамилова, З.Г., *Структурно-семантические свойства морских фразеологических единиц: тематический подход*, <https://pgu.ru/upload/iblock/57b/p20007.pdf>, дата обращения: 21.09.2020.

Козловская, О.Г., *Когнитивные и структурно-семантические особенности морской терминологии*, Краснодар, 2005

Кунин, А.В., *Структурно-семантические аспекты первичной фразеологии*, в томе Основы русской фразеологии, Москва, Изд-во Педагогич. ин-т иностр. языков им. Мориса Тореза, 1987

Лотте, Д.С., *Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики*, Москва, Изд-во АН СССР, 1961

Реформатский, А.А., *Что такое термин и терминология*, în vol. Вопросы терминологии, Москва, Изд-во АН СССР, 1961, 16 с.

Суперанская, А.В., *Терминология и номенклатура*, în vol. Проблематика определений терминов в словарях разных типов, Ленинград, Изд-во Наука, 1976, с. 76-80

Шутак, И.Д., *Понятия, термин, определение: концептуальный подход*, în vol. Европейські перспективи № 7, 2015, с. 13-18

În alte limbi:

Bidu-Vrânceanu, Angela, *Dicționar general de științe: științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997

Bowker, L., Pearson, J., *Working with specialized language: a practical guide to using corpora*, Abingdon, Routledge, 2002

Bowker, L., *Terminology*, în Routledge Encyclopedia of Translation Studies, Abingdon, Routledge, 2011, p. 286-290

Cabré, M. T., *Terminology: theory, methods and application*, Amsterdam, John Benjamins B.V., 1999

Chiș, Dorina, *Cuvânt și termen: Elemente comune și specifice în română și franceză la nivelul vocabularului de specialitate*, Timișoara, Editura Augusta, 2001

Foster, A.A., Sutherland, Ellick, *Sinking about and working with maritime language and terminology*, Leiden University, 2014

Georgescu, Mircea, *Borrowings in Romanian maritime vocabulary*, Constanța Maritime University Annals XVII (25), Editura Nautica, 2016, p. 175-178

Lungu-Badea, Georgiana, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2012

Maia, Belinda, *Ontology, ontologies, general language and specialised languages*, în vol. Practical Applications in Language Corpora, Berna, Peter Lang Copyright AG, 2003

Nistor, Mihai, *Concepte terminologice*, Revista Romanoslavica, nr. 40 / 2005, p. 93-102

Quah, C.K., *Translation and technology*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2006

Reguzzoni, Manuela, *Building and using field-specific corpora to enhance ESP teaching*, paper presented at the 45th International IATEFL Annual Conference & Exhibition, Glasgow, 2012

Richards, J. C., Schmidt, R., *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics* (4th ed.), London, Longman (Pearson Education), 2010

Scarlat (Vișan), Ioana Raluca, *Limbaajul maritim în traducere*, Universitatea Dunărea de Jos, Galați, 2019

Sîrbu, Anca, Vişan, Ioana Raluca, *Procedures used in translating maritime terminology*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureş, 2019, p. 139-146

Trucă (Țancu), Maria-Loredana, *Marine phrasing units*, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no. 16 / 2019, p. 1255-1258

Vişan, Ioana Raluca, *A linguistic insight into the notion of LSP*, Constanța Maritime University Annals XVII (25), Editura Nautica, 2016, p. 179-182

Vişan, Ioana Raluca, *Peculiarities of maritime Romanian terminology and some implications for the current translation practice*, Constanța Maritime University Annals XVII (25), Editura Nautica, 2016, p. 183-188